

D. A. G.
THESES LIBRARIENSIS
DISSERTATIO
HISTORIAM
BIBLIOTHECÆ
REGIÆ ACADEMIÆ ABOENSIS
EXPONENS;

Cujus

PARTICULAM QUINTAM,

Conf. Ampl. Facult. Phil. in Illustri ad Auram Lycae,

Publico examini subjiciunt

AUCTOR

HENRICUS GABRIEL
POR THAN,

Reg. Acad. Bibliothecarius,

Et RESPONDENS

MATTHIAS SIMELIUS,

Austro-Fenno.

In AUDITORIO MAJORI Die IV. Decemb.

Anno MDCCCLXXIII.

H. A. M. S.

A B O Æ

Typis JOHANNIS CHRISTOPHORI FRENCKELL.

THESES RESPONDENTIS.

THESS. I. Nisi caute explicetur regula Logicorum: *a genere ad speciem, & a specie ad individuum, valet conclusio universalis affirmans & negans*, facile in errorem inducere potest; quod etiam non semel Philosophis accidisse reperimus.

THESS. II. Controversia, utrum judicium ad intellectum an ad voluntatem pertineat, ad Logomachias magna ex parte est referenda; qui busdam haec voce ipsam perceptionem convenientiam vel pugna duarum idearum, alit acquiescentiam in perceptione hac oblatam, indicantibus. Cum a Logicis cauti esse in judicando jubemur, posterior obtinet hujus vocis significatio; acutē vero aut obtuse judicare cum dicimur, in priori sensu vocabulum hoc usurpatur.

THESS. III. Dubitatio, ut porta sapientiae non male dicitur, ita si nimis illi indulgemus, in stultitiam facile convertitur. Putant nonnulli, dubitandi praeципuum studium, singulare judicij acumen prodere; sed si ultra justos limites extenditur, nimiam judicij hebetudinem arguere aequa potest, quod verum argumentorum oppositorum pondus discernere non valet.

THESS. IV. Qui animis carere bruta existimant, nescio quomodo alios praeter se, homines animis gaudere, demonstrare queant.

THESS. V. Vox obligationis quam duplacet admittat significacionem, tam latiorem, qua necessitatem quancunque moralem indigit, alteram strictiorem in jurisprudentia in primis familiarem, & notionem Superioris, necessitatem hanc imponentis, semper includentem; mirum non est, quod diverse a Philosophis soleat definiri, & hinc causam controversias, scientiae morali haudquaquam proficiunt, praebuerit.

THESS. VI. Qui usuram ex pecuniis mutuo datis capere prohibentes, ex agris tamen & redditibus elocatis fructum percipere persistunt, non vident contra fictione implicatam se defendere doctrinam.

THESS. VII. Fundamentum omnis imperii in consensu civium esse quendam certum est; vim itaque aut potentiam cum nonnulli impellit, dedisse ortum contendunt, de adminiculis tantum & occasione elicendi consensum hominum civitatem constituentium, ut veritas in falso sit, intelligi hoc debet,

tiam industria eos opus fuisse aggressos, testis supereft Catalogi novi, secundum clasles & genera scientiarum disciplinarumque diligenter dispositi, principium, (Theologos & ad apparatus Theologicum pertinentes libros in Folio, partemque librorum hujus claslis in 4:o complectens) quem absolvere hostilis vis in has oras ingruens, & musas nostras solum vertere initio sequentis cogens æstatis, prohibuit; quam caußam fuisse laboris sui interrupti, in annotatione huic fragmento, die XV mensis Maji A. 1713 subscripta, laudati supra docent Professores. Itaque scopum suum proprius attingere Illustr. Cancellarius non potuit; cuius postea severitatis aciem calamitas publica obtudit. Neque rationes alias superiorum annorum, quam quas supra memoravimus, obtainere potuit; quæ pro annis quoque quatuor ante fugam Academicorum proximis, tardius redditæ, & more sine dubio simili fuerunt (bb); parumque ex his Bibliotheca lucrata

I

est

(bb) Protoc. Conf. Acad. a. 1713 d. 13 Maji nullas adhuc tum rationes a Bibliothecario post a. 1709 fuisse redditas, indicat. Confectas tamen postea fuisse, & 300 aut potius 206 thaleros cupreos, quos se Bibliothecæ debere agnovit, apud Quæstorem Acad. depositos, rursus vero Stockholmiae, sub fuga, auctoritate D:ni Prof. INGEMUNDI BRÖMS, Acad. tum temporis Rectoris, Bibliothecario traditos, narratur in Litt. Conf. Acad. ad Illustr. Cancellarium, datis a. 1723 d. 4 Apr. & a. 1724 d. 5 Febr. Cfr. Prott. a. 1723 d. 20 Nov. a. 1724 d. 10 Jan. & 25 Aug. Mortuo D:no Prof. & Bibl. HAHN, de hac pecunia repetenda consilia quidem fuisse capta, post redditum in Finlandiam Academicorum, reperimus; quo autem succellu, nescimus: æs enim grande alienum reliquerat. L. L. c. c. & Litt. Conf. Acad. ad Direct. Dn. JOH. PIHLMAN d. 18 Julii a. 1723.

est Academica (ii). Majorem utique ~~axeſea~~ Illustr. Cancellarii Bibliothecæ nostræ & efficaciorum promittere opem videbatur, quam sic quidem re ipsa experta fuit. Jecit tamen fundamenta accuratioris in posterum administrationis, & majori forte cum fructu in futuris averruncandis malis, quam superiori vixque jam reparabili damno resarciendo, acrior statim desigenda fuisset cura. Id mirari maxime subit, Literarum Regiarum, quæ fundamentum horum Bibliothecæ reddituum erant, diligentiore observationem non fuisse inculcatam, aut de exigenda hac pecunia accuratius explicatusque præceptum, ut ita prima cauſa morbi tolleretur. Verum neque huic malo medela sine dubio fuisset defutura, nisi tristes Civitatis res Camœnias etiam nostris silentium & exilium interim indixissent.

§. XII.

Ex Fisci Academicī pecunia, quæ ad alios semper usus impendebatur (a), nihil opis Bibliotheca aut hoc intervallo aut postea accepit. Privatae etiam liberalitatis pauca admodum eaque tenuia, experta fuit documenta. Nominandi tamen nobis sunt Pro-Tribunus Fortissimus atque Nobiliss. Dominus CHRISTOPHORUS HORN

(b),

(ii) Nescio an quatuor nova volumina his annis coemta. Quædam contra Bibliotheca amisit, pro quibus an pretium restitutum sit, ignoro. Scripto monente vic. bibliothecario Dn. M. JOH. PIHLMAN, ut pecunia Bibliothecæ debita, quæ adhuc apud quosdam restaret, accurate exigeretur, decrevit Senatus Acad. exspectanda esse felicia tempora. Prot. d. 10 Jun. a. 1713

(a) Vid. §. præced. IX. cfr. Prot. d. 20 Nov. 1723 & d. 10 Jan. a. 1724.

(b), Collegii Antiquitatum Assessor Nobil. D:rus ELIAS BRENNER (c), & libris sub hasta dividendis Stockholmie Præfectus (Bok-Auctionist) Dn. RICHARDUS VON DER HARDT (d), qui singuli de re nostra libraria atque adeo de musis nostris bene meteri, laudabiliter studuerunt. Vestigia tandem reperimus librorum intra Patriam impressorum, vi mandati Regii nostræ quoque Bibliothecæ

(b) Dono misit ille Bibliothecæ nostræ V Volumina Russica in folio, ad Liturgiam ejus Ecclesiae omnia pertinentia, quæ armis, inter reliqua hostium spolia, occupaverat. Adiecta illis hæc epigraphe sua manuë peritur: Dieses Buch habe ich unte schriebener in der blutigen action und glorieusen victorie, so der Hochwohlgeborene Herr General - Major und Vice - Gouverneur Graff ADAM LUDVIG LEWENHAUPT wieder den Moskowitischen General Feld - Marschallen KNEES BORIS PETROVITZ SCHE - REMETTHOFF bey Gemauerthoff auf der gränze von Curland d. 16 Julii A:o 1705, tapfer und held nmüth g befieh - ten, erobert, welches zu Gottes und der Königl. Abosch n Academie Ehre, zum beständ gen andenken sch ckn wollen. CHRISTER HORN von Liesniemi, Commandirte Obrist - Lieutenant von Obrist CLODTS Reg ment, in d:r Bataillon Gemaurt - hoff. Vid. etiam Prot. Conf. d. 5 Sept. a. 1705. & Litt. Senatus Ac. ad Nob. D:num HORN eod d.

(c) Misit opus suum *de Nummis Sveo - Gothicis*, & *Jos. Thun vitam Palmeskoldii*. Prot. d. 11 Nov. 1708. Litt. Cons. ad Afl. Brenner dat. eod. d.

(d) Auxit ille Bibliothecam nostram primum 17 voluminibus (quibus, nescio), Prot. Conf. d. 17 Jul. a. 1708 & Litt. Conf. Ac. ad eundem d. eod. atque deinde mox 6 aliis libris Theologicis in 4:o. Prot. ej. a. d. 9 Oct. & Litt. Conf. ad eund. eod. d. eo contra mactatus favore, prout ipse petiverat, ut exemplar singulo-

Academicæ gratis transmissorum (*e*); ex quo concessio sibi jure, nostrum quidem Lyceum neque primis his annis neque postea unquam plenum percipere fructum potuit, maxima inde jactura mulctatum. Farde etiam illud vindicatum esse invenio. Quamquam enim anno jam 1699 legebatur in Senatu Academico decretum Regium, quo Lundensi Academiæ idem tributum fuit Privilegium quo Upsaliensem septennio ante ornatam fuisse indicavimus (*f*), nullum tamen initum consilium videtur, nostris quoque Camœnis illud asserendi, antequam Litteris Cancellariæ Regiae anno 1707 die 16 Febr. datis, singulis & Regni Academiis expresse vindicaretur; cui itaque favori illam quam tetigimus, quinquennio post & semel tantum factam, exiguum sine dubio, accessionem, Bibliotheca nostra debuit.

§. XIII.

Præfuit toto tempore Bibliothecæ Dn. Professor & Bibliothecarius HAHN, ita tamen ut maximam curæ partem Amanuensibus, sc. ut vocabantur Vic. Bibliothecariis, relinquenter. Hi autem hoc ordine hanc ornarunt spartam. Dn. THAUVONIO successit Dn. M. WILHELMUS WARGENTIN (*a*), qui a. 1702 Sacellanus Ecclesiæ Cathedralis Svecanæ hic Aboæ factus, successo-

rum librorum & dissertationum acciperet, quæ ex Typographia Academica prodirent.

(*e*) Prot. Consist. Ac. d. 10 Maij a. 1712, & Litt. Senat. Ac. ad Secretarium Reg. Nobiliss. Dn. PALM-SKÖLD datas ej. mensis die 22, quibus gratia ei aguntur quod libros & tractatus varios domi impressos, vi edicti Regii Bibliothecæ Acad. transmisisset.

(*f*) Supra §. XI. p. 54.

(*a*) Prot. Consist. Ac. d. 2. Nov. a. 1698.

cessorem habuit Dn. M. GUSTAVUM HAKS (*b*). Cum per quinquennium hac esset functus cura, Quæstor hic Academiæ a. 1708 constituitur (*c*); moxque suffecit in ejus locum Senatus Acad. Studiosum Dn. ERLANDUM STÅHLFOTH; quod tamen cum minus placeret Illustr. Cancellario, ejus auctoritate cessit hæc provincia Dn. M. JOHANNI PIHLMAN (*d*), cuius fidei curæque concredata mansit, donec sævissimi belli fluctibus paullatim subsidere incipientibus, exiles nostræ musæ a. 1720 de reditu in Patriam, reparandisque rebus suis afflictis, cogitare cœperunt. Auctus interea etiam fuit, anno 1713, simul dignitate & munere Secretarii Academiæ (*e*), & utramque spartam diligenter ornavit. Qui antea quotannis constitui solebant e Professoribus Inspectores Bibliothecæ (*f*), minus jam necessarii, monente Biblio-

(*b*) Prot. C. Ac. d. 18 Dec. 1702, & d. 14 Febr. a. 1703.

(*c*) Prot. d. 15 Jun. a. 1708.

(*d*) Cum & hic & D:rus PIHLMAN suam in hac provincia administranda operam simul offerrent, savit Senatus Ac. illi, qui itaque aggressus jam fuit muneris curam. D:rus autem PIHLMAN Notarius Stipendiariorum constitutus fuit. Re vero ad se evocata, quod fieri antea solituni' non erat, Illust. Cancellario convertere hunc ordinem placuit. Prot. Consist. Ac. a. 1708 d. 17 & 26 Julii, & 9 Octobr. Cfr. Litt. Cancellarii ad Senat. Ac. d. 13 & 22 Sept. a. 1708. Decrevit hac vice Senatus Ac. ut etiam Vic. Bibliothecarius fidejusfores præstaret, nec antequam id promisisset, ad muneris curam admissus est D:rus PIHLMAN. Prot. Consist. a. 1709 d. 26 Apr. & 28 Maii. An revera præstiterit, nescio.

(*e*) Prot. d. 20 Jan. a. 1713.

(*f*) Cfr. supra §. III. & IV.

thecario, habebantur, cum ex Professorum ordine unus Bibliothecæ ordinarie præcesset (*g*); adeoque hic mos cessavit. Catalogo non alio Bibliotheca rato hoc tempore instructa fuit, quam illo typis impresso cuius supra mentionem fecimus (*b*), non illo quidem commodissimo (*i*); adjecti huic sensim appendices, libros postea comparatos complectebantur. De appendice hac typis imprimenta, aliquoties quidem decretum fuisse reperio (*k*); sed mansit tamen res infecta. Quod idem accidit consilio postea capto, de toto Catalogo prelo; rursus subjiciendo (*l*).

§. XIV.

(*g*) Prot. d. 22 Jun. a. 1699 & d. 26 Jun. a. 1700.

(*b*) §. VII. p. 39 sq.

(*i*) Iisdem laborat incommodis, quæ in primo reprehendimus typis evulgato Bibliothecæ nostræ Catalogo, supra §. V. not. (*v*); sub alienis interdum nominibus auctores adferuntur; quædam Scripta quæ cum aliis eodem compacta volumine reperiuntur, omissa plane sunt; ita ut non maxima diligentia in eo conficiendo fuerit adhibita.

(*k*) Prot. a. 1700 d. 14 Julii, & a. 1701 d. 8 Jan. Incrementum Bibliothecæ insignius non fuerat, quam ut una plagula (*ark*) novis libris enumerandis suscepitura videretur.

(*l*) Prot. a. 1708 d. 9 Oct. Hujusmodi interim, partim impressos & partim scriptos Catalogos, ita ut indicavimus confuse confectos, & Illustr. Cancellario (cfr. supra §. XI. p. 57 & 58) transmissos reperimus, & Cel. D:no ELIÆ OBRECHTO, Professori Skyttiano Upfalienfi, cui generalem in omnes Bibliothecas Regni Inspectionem Sacra Regia Majestas mandaverat (cfr. Nob. CELSII Reg. Bibliothecæ Stockholmensis Historia §. XXXVIII.), & qui itaque ut diligentes hujus quoque

§. XIV.

Hostiliū indies armorum metu crescente, & periculo non jam e longinquō Musarum hanc sedem minitante, de Bibliotheca Academica in tutiorem transportanda locum, consilia agitari merito cœpta sunt. Monuit scripto Senatum Ac. de hac re Dn. Vic. Bibliothecarius M. JOH. PIHLMAN, anno jam 1710, rogans, ut cum Actis supremi quod hic floret Dicasterii Regii transferendis navis publica esset concessa, Patres de simili favore Academiæ quoque supellectili librariæ impletando, apud Illustr. Cancellarium mature agerent, alesresque interim cistis conficiendis, in quibus libri conderentur, pararent. Probavit consilium ejus Senatus Ac. & literis ad Illustr. Cancellarium datis, nutum ejus exploravit (a); qui, responso missō hanc curam Senatui Acad. injunxit, ut ipse statueret, in quam partem, sive in Ostrobothniā sive, in aliam regionem tutam, thesaurus

rus

Bibliothecæ indices & Catalogi sibi mitterentur, literis ad Senatum Acad. die 6 Febr. a. 1695 datis, rogaverat. Prot. Conf. Ac. d. 12 Mart. & 4 Apr. a. 1695. Non tamen nullam de supellectili nostra libraria curatius administranda Senat. Ac. foviſſe curam, docet Prot. Conf. d. 19 Jul. a. 1701, ubi decretum legitur, ut Bibliotheca perlustraretur, & Catalogus in meliorem ordinem redigeretur. Monuerat etiam antea Rev. D. Episcopus & Pro-Cancellarius, cum de confuso librorum Bibliothecæ ordine Patres querentur, eos in singulis facultatibus debere suis numeris quosque notari, & ab ipso Bibliothecario in Catalogum referri. Prot. d. 13 Maii a. 1699. Sed effectus tamen nullus hæc consilia consecutus est.

(a) Protoc. Confist Acad. a. 1710 d. 20 Jul. Lite. Confist. ad Cancell. eodem die datae.

rus Academiæ literarius prudentissime esset asportandus; itaque Bibliothecarii ea res diligentia & fidei fuit commissa (b). Neque tamen necesse fuit hoc exequi consilium, antequam æstate anni 1713 nulla amplius spes superesset hostibus resistendi; quibus ad urbem approxinquantibus, a D:no PIHLMAN, præsente D:no Professore BRÖMS, secundum ordinem Catalogorum libri in cistis hunc in finem fabricatis repositi sunt, & navi Stockholmiam salvi atque incolumes transvecti (c). Hic in quadam ædium urbis publicarum (Stads-Huset) depositi, dispersis mox Academiæ membris, cistis suis inclusi per integros annos septem, intacti manerunt, humiditate loci, sitique, ingens interea passi damnum (d). Paucissimi Professorum, neque illi perpetuo, Stockholmia versari potuerunt, adeoque huic malo medelam adhibere, defectu in primis ædis commodioris in qua collocari libri & exsiccati possent: præterea adversis vici rebus, & exules ægerimè ipsi vitæ subsidia invenientes, animum despondebant; publica Academiæ res luctu & squalore obiecta jacuit.

Adden-

(b) Protoc. d. 28 Sept. a. 1710.

(c) Prot. a. 1720 d. 18 Mart. & 26 Maji. Falso itaque rumore deceptus est Maxime Reverend. D:rus Dr. NORDBERG, qui in *Historia sua Regis CAROLI XII. partis post. Cap. 17.* §. 86. præda hostibus cessisse Bibliothecam nostram narrat, & Petropolis abductam. Det förmånska bytet, inquit, som de (Russi) gjorde, var Academiens Bibliothéque, hvilket förd:s til Petersborg. Atque in eodem errore audivi alios etiam esse nonnullos. Certum autem est, ne unicum quidem librum Bibliothecæ Publicæ, in hostium venisse potestatem. Observat etiam Nob. ARCKENHOLTZ *Mem. de la Reine CHRISTINE* T. I. p. 309 not. *

(d) Prot. d. 18 Mart. a. 1720.

Addenda & Corrigenda.

Ad §. I. not. (g). Quoniam favore Reverend. Episcopi atque Pro-Cancellarii D. D. CAR. FRID. MENNANDER indicem nactus sum ex actis Reg. Antiquit. Collegii descriptum, librorum istorum *multorum* & *prei-*
torum, quos Episcopum B. HEMMINGUM Ecclesiæ Aboënsi dedisse narrat Rev. JUUSTEN, rarum hoc apponere haud prætermittam, antiquioris nostræ rei librariæ monumentum:

“Collatio librorum facta Ecclesiæ Aboënsi per D:num HEMMINGUM.

Noverint universi, quod Nos HEMMINGUS, Divina miseratione Episcopus Aboënsis, donavimus Ecclesiæ Aboënsi infrascriptos libros, circa annum domini millesimum trecentesimum quinquagesimum quartum; videlicet: Postillas Lyrae super totum Vetus Testamentum, in quatuor voluminibus; & per totum novum testamentum, in duobus voluminibus; & unum volumen morale super utrumque testamentum. Item libros Juris Canonici, videlicet, Decretum, Decretales, Sextum & Clementinas, cum glossis ordinariis; item Archidiacionum & Johannem Andreæ super Sextum; item Catholicon cum Rosario, & quandam summam magnam, quæ vocatur Astensis; item textum sententiarum, cum duobus scriptis super illas, videlicet uno Hunibaldi de ordinatione prædicatorum, & postea Cardinalis super totas sententias, & alio satis diffuso super Job in duobus voluminibus; item in uno volumine quatuor libros Damasceni, Ysidori de summo bono, Jeronymi super Marcum undecim libros, Anshelmi Pastoralem, Gregorii & Ambrosii de officiis; item in uno volumine librum de consideratione Bernhardi, & Epistolas suas diversas, cum omelia sua supra missa; item librum de proprietati-

bus rerum; item Rationale divinorum officiorum; item sermones Jacobi de Casanno; item Holko super librum sapientiae; item Innocentium super Decretales; item fundatum Gamfridi cum cavillationibus Magistri Johannis de DEO, & summa super officia advocationis in foro ecclesiastico, & summa Egidii cum notabilibus decretaлиum & textu Clementinaris sine glosa, in uno volume: item antiquum Psalterium cum glosa ordinaria, item B. biam, item librum de divinis officiis, item formularium de diversis formis literarum & processuum. Item summa Decani Uptaliensis, item summam distinctionum fratris Nicolai de Gerham de ordine fratrum Prædicatorum, item Manipulum florum. In cuius donationis evidentiam sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum A:o ut supra". Vid. Åbo Copie. Höf in Archiv. Ant. p. 14.

Ad §. II. p. 12. l. 4. Verba: præter libros 8:væ forme, qui perierunt, eliminanda sunt, quæ ex errore irreperunt; superstites enim adhuc servantur.

Ad pag. eandem. Notandum, Globos hos nequam tantæ fuisse magnitudinis, sed formæ minimæ, qui jam circa præsentis seculi initium plane erant corrupti; ut ex Actis recensionis Bibliothecæ a. 1709 institutæ (Vid. §. XI. p. 59 sq. et. not. (u)) liquet, itaque emti sunt majores, de quibus §. XI. p. 62. & not. (aa).

Errata typogr. Pag. 42. l. 4. aud. leg. aut. l. 15. suis leg. sui. P. 45 l. 5. (f) leg. (d). P. 51. l. 6. suscipientem leg. suscipientem. P. 58. l. 14. (g) leg. (q). P. 61. l. 18 domum leg. demum. P. 62 l. 31. ut leg. &.